

Sygn. akt **XXVIII C 1883/21**

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia **18 grudnia 2023 roku**

Sąd Okręgowy w Warszawie XXVIII Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: sędzia del. Michał Maj

Protokolant: sekretarz sądowy Julia Kraszewska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu **18 grudnia 2023 roku** w Warszawie

sprawy z powództwa **Banku (...) S.A. z siedzibą w G.**

przeciwko **W. Ż. i E. Ż.**

o zapłatę, ewentualnie o zapłatę, ewentualnie o zapłatę

1. oddala powództwo główne,

2. oddala pierwsze powództwo ewentualne,

3. zasądza na rzecz powoda:

a. od pozwanego **W. Ż.** kwotę **238.299,99 zł (dwieście trzydzieści osiem tysięcy dwieście dziewięćdziesiąt dziewięć złotych 99/100)**,

b. od pozwanej **E. Ż.** kwotę **238.299,99 zł (dwieście trzydzieści osiem tysięcy dwieście dziewięćdziesiąt dziewięć złotych 99/100)**,

z tym że spełnienie tych świadczeń powinno nastąpić za jednoczesnym zaofiarowaniem przez powoda pozwanym kwoty **470.426,38 zł (czterysta siedemdziesiąt tysięcy czterysta dwadzieścia sześć złotych 38/100)** albo zabezpieczeniem roszczenia pozwanych o zapłatę tej kwoty,

4. oddala drugie powództwo ewentualne w pozostałej części,

5. zasądza tytułem zwrotu kosztów procesu od pozwanego **W. Ż.** na rzecz powoda kwotę **13.244,50 zł (trzynaście tysięcy dwieście czterdzieści cztery złote 50/100)** z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się niniejszego orzeczenia do dnia zapłaty,

6. zasądza tytułem zwrotu kosztów procesu od pozwanej **E. Ż.** na rzecz powoda kwotę **13.244,50 zł (trzynaście tysięcy dwieście czterdzieści cztery złote 50/100)** z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się niniejszego orzeczenia do dnia zapłaty,

7. nakazuje ściągnąć od pozwanego **W. Ż.** na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Warszawie kwotę **4.104,50 zł (cztery tysiące sto cztery złote 50/100)** tytułem brakującej części opłaty sądowej od pozwu,

8. nakazuje ściągnąć od pozwanej **E. Ż.** na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Warszawie kwotę **4.104,50 zł (cztery tysiące sto cztery złote 50/100)** tytułem brakującej części opłaty sądowej od pozwu.

Sygn. akt **XXVIII C 1883/21**

UZASADNIENIE

Powód (dalej także jako: bank) w ostatecznie sformułowanym żądaniu (k. 99v) wniósł o zasądzenie od pozwanych solidarnie (dalej także jako: kredytobiorcy, konsumenta) kwoty 72.534,52 CHF solidarnie z odsetkami karnymi, ewentualnie kwoty 232.360,82 zł solidarnie z odsetkami karnymi, ewentualnie kwoty 476.599,98 zł in solidum z ustawowymi odsetkami za opóźnienie. Pozwani wnieśli o oddalenie powództwa.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

W dniu 21.12.2000 r. pozwani zawali z Bankiem (...) S.A. umowę kredytu denominowanego w kwocie 50.142,73 EUR na nabycie udziału w domu jednorodzinnym.

Dowód: umowa – k. 142-144.

W dniu 3.11.2005 r. została zawarta umowa kredytu nr (...), na podstawie której (...) Bank S.A.(poprzednik prawny powoda) udzielił kredytobiorcom kredytu w kwocie 426.224,04 zł na okres 240 miesięcy w celu sfinansowania budowy domu mieszkalnego na działce nr (...) w M. i spłatę kredytu mieszkaniowego w (...) S.A.

Kredyt był oprocentowany według zmiennej stopy procentowej (indeks L3).

Kredyt był indeksowany kursem CHF (§ 1 ust. 1 zdanie pierwsze).

W dniu wypłaty saldo jest wyrażone w walucie do której indeksowany jest kredyt według kursu kupna waluty do której indeksowany jest kredyt, podanego w tabeli kursów kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez (...) Bank S.A., opisanej szczegółowo w § 17, następnie saldo walutowe przeliczane jest dziennie na złote polskie według kursu sprzedaży waluty do której indeksowany jest kredyt, podanego w tabeli kursów kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez (...) Bank S.A., opisanej szczegółowo w § 17 (§ 1 ust. 1 zdanie trzecie).

Wypłacona kwota złotych polskich zostanie przeliczona na walutę do której indeksowany jest kredyt według kursu kupna waluty kredytu podanego w Tabeli kursów kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez (...) Bank S.A., obowiązującego w dniu dokonania wypłaty przez bank (§ 7 ust. 2 zdanie trzecie).

Rozliczenie każdej wpłaty dokonanej przez kredytobiorcę, będzie następować według kursu sprzedaży waluty do której jest indeksowany Kredyt, podanego w Tabeli kursów kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez (...) Bank S.A. obowiązującego w dniu wpływu środków do banku (§ 10 ust. 6).

Do rozliczania transakcji wypłat i spłat Kredytów stosowane są odpowiednio kursy kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez (...) Bank S.A. walut zawartych w ofercie Banku obowiązujące w dniu dokonania transakcji (§ 17 ust. 1). Kursy kupna określa się jako średnie kursy złotego do danych walut ogłoszone w tabeli kursów średnich NBP minus marża kupna (§ 17 ust. 2). Kursy sprzedaży określa się jako średnie kursy złotego do danych walut ogłoszone w tabeli kursów średnich NBP plus marża sprzedaży (§ 17 ust. 3). Do wyliczenia kursów kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez (...) Banku S.A. stosuje się kursy złotego do danych walut ogłoszone w tabeli kursów średnich NBP w danym dniu roboczym skorygowane o marże kupna sprzedaży (...) Banku S.A. (§ 17 ust. 4). Obowiązujące w danym dniu roboczym kursy kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez (...) Bank S.A. walut zawartych w ofercie Banku określone są przez Bank po godz. 15.00 poprzedniego dnia roboczego i wywieszane są w siedzibie Banku oraz publikowane na stronie internetowej (...) Banku S.A. (...)” (§ 17 ust. 5).

Dowód: umowa – k. 13-18.

Zawarcie powyższej umowy zostało poprzedzone złożeniem przez kredytobiorcę zaakceptowanego przez bank wniosku o udzielenie kredytu w kwocie 432.000 zł, w walucie CHF. We wniosku wskazano, że kredytobiorcy są małżonkami, kredytobiorca nie prowadzi działalności gospodarczej, posiada wykształcenie wyższe i jest trenerem, kredytobiorca

nie prowadzi działalności gospodarczej, posiada wykształcenie wyższe i jest ekonomistką. Ponadto kredytobiorcy wskazali, że są stronami umowy kredytu mieszkaniowego w EURO z (...) S.A.

Dowód: wniosek – k. 133-135.

W dniu 8.09.2006 r. strony zawarły aneks do umowy kredytu, którym podwyższono kwotę kredytu o 25.000 zł, a w dniu 13.08.2007 r. strony zawarły aneks do umowy kredytu, którym podwyższono kwotę kredytu o 35.000 zł.

Dowód: aneksy – k. 19-20.

Pismem z dnia 21.08.2017 r. bank wskazał, że w związku z naruszeniem warunków kredytu udzielonego na podstawie umowy kredytu nr (...) z dnia 3.11.2005 r. przez niedotrzymanie terminów zapłaty, wypowiada w całości umowę kredytu na podstawie art. 75 ustawy Prawo bankowe i w związku z tym wzywa do zapłaty w terminie 30 dni należności w kwocie 54.469,46 CHF. Powyższa przesyłka została skierowana wobec kredytobiorców pod adres M., ul. (...). Pozwany nie odebrał przesyłki zaadresowanej wobec niego, natomiast obeznał przesyłkę zaadresowaną do pozwanej w dniu 6.09.2027 r.

Dowód: wypowiedzenie z potwierdzeniem odbioru – k. 16-22.

Pozwani są właścicielami nieruchomości gruntowej położonej w M. przy ul. (...) na zasadach wspólności ustawowej majątkowej małżeńskiej na podstawie umowy sprzedaży z dnia 18.07.2001 r. W dziale IV księgi wieczystej prowadzonej dla tej nieruchomości jest wpisana hipoteka umowna kaucyjna do kwoty 724.580,87 zł, zabezpieczająca wierzytelności z tytułu kredytu na podstawie umowy kredytu nr (...) z dnia 3.11.2005 r.

Dowód: księga wieczysta – k. 20-27.

Kredyt został uruchomiony kwotą łącznie 476.599,98 zł. W okresie od dnia 6.12.2005 r. do dnia 4.05.2017 r. bank pobrał łącznie kwotę 470.426,38 zł tytułem spłaty rat kredytu i opłat bankowych.

Dowód: zaświadczenia – k. 150-151, 226-239.

W dniu 6.11.2023 r. powodowi zostało doręczone pismo, w którym pozwani oświadczyli, że korzystają z prawa zatrzymania do czasu zaofiarowania przez powoda świadczenia wzajemnego banku w kwocie 602.623,89 zł (470.426,38 zł tytułem zwrotu dokonanych wpłat i 132.212,62 zł tytułem odsetek ustawowych za opóźnienie od tej kwoty od dnia 30.09.2020 r.) albo zabezpieczenia roszczenia o jego zwrot.

Dowód: oświadczenie wraz z potwierdzeniem nadania i odbioru - k. 273-276,79-280.

Celem kredytu było uzyskania środków na wykończenie domu mieszkalnego przeznaczonego na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych kredytobiorców. Nieruchomość ta nie była wynajmowana ani wykorzystywana do prowadzenia działalności gospodarczej. W 2007 r. pod adresem nieruchomości powodowie zarejestrowali spółkę zajmującą się sprzedażą plastiku, która prowadziła działalność w innym miejscu. Postanowienia umowy kredytu dotyczące powiązania z kursem waluty obcej i sposobu przeliczeń kursowych nie zostały indywidualnie uzgodnione przez strony. Przed zawarciem umowy przedstawiciel banku nie udzielił informacji, jak sposób bank ustala wysokość kursów walut obcych i spreadu, jak ryzyko kursowe związane z kredytem przekłada się na wysokość rat i zadłużenia kredytobiorców, nie przedstawił historycznego wykresu kursu CHF/PLN, nie przedstawił symulacji obrazującej wpływ zmian kursu CHF/PLN na wysokość rat kredytu i zadłużenie wyliczane w PLN. W czasie zawierania umowy kredytobiorcy nie mieli dochodów ani oszczędności w CHF. Kredytobiorcy są małżonkami, od 2015 r. mają rozdzielność majątkową. Kredytobiorcy znają, rozumieją i akceptują skutki stwierdzenia nieważności umowy oraz nie zgadzają się na utrzymanie w mocy zawartych w umowie niedozwolonych postanowień umownych.

Dowód: przesłuchanie stron – k. 256-257.

Podstawę ustaleń faktycznych stanowiły wymienione dokumenty, których treść ani autentyczność nie była kwestionowana przez strony, oraz zeznania strony, które były spójne, logiczne, konsekwentne i pobawione sprzeczności oraz znajdowały potwierdzenie w pozostałych dowodach. Powyższe dowody były wystarczające dla oceny stanowisk i żądań stron, a pozostałe dowody nie miały istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy.

Dowód z opinii biegłego został pominięty, ponieważ rozpoznanie sprawy nie wymagało wiadomości specjalnych (art. 278 § 1 k.p.c.).

Powód cofnął wniosek o przesłuchanie świadka M. K..

Wniosek o połączenie spraw do wspólnego rozpoznania lub zawieszenie postępowania został oddalony, ponieważ jego uwzględnienie prowadziłoby przedłużenia postępowania i tym samym do naruszenia prawa stron do rozstrzygnięcia sprawy w rozsądnym terminie. Należy dodatkowo zwrócić uwagę, że pozwani nie przedstawili dowodu (w szczególności odpisu pozwu) wskazującego na określony przedmiot postępowania w sprawie o sygn. akt II C 3775/20, natomiast wnioski tutaj. Sądu o wypożyczenie tych akt nie zostały zrealizowane. Niezależnie od tego należy zauważyć, że stwierdzenie nieważności umowy w wyroku ma charakter deklaratoryjny, a nie konstytutywny, a zatem nie zachodzą przeszkody do równoległego prowadzenia różnych procesów dotyczących osobnych roszczeń dotyczących tej samej umowy lub świadczeń spełnionych na jej podstawie. Co więcej, strony były zgodne co do tego, że pozwani są zobowiązani do zwrotu powodowi równowartości kapitału kredytu.

Sąd zważył, co następuje:

Powództwo jest bezzasadne.

Status konsumenta i przedsiębiorcy.

Dowody przeprowadzone w sprawie nie budzą wątpliwości co do tego, że umowa kredytu wiąże się z działalnością gospodarczą banku, a zarazem brak jest takiego związku w przypadku kredytobiorcy, a zatem należy go uznać za konsumenta (art. 22¹ k.c.).

Oceny tej nie neguje fakt zarejestrowania działalności gospodarczej pod adresem nieruchomości sfinansowanej za środki pochodzące z kredytu, ponieważ rejestracja ta miała charakter wyłącznie ewidencyjny, gdyż w nieruchomości tej nigdy faktycznie nie była prowadzona działalność gospodarcza. Ponadto sama rejestracja miała miejsce kilka lat po zawarciu umowy kredytu. Tymczasem chwilą decydującą o uznaniu określonej osoby fizycznej jako konsumenta, jest chwila dokonywania czynności prawnej.¹

Indywidualne uzgodnienia.

Ciężar dowodu, że postanowienia umowy wprowadzające powiązanie kredytu z kursem CHF i określające sposób przeliczeń kursowych zostały indywidualnie uzgodnione, spoczywał na banku (art. 385¹ § 4 k.c.), który temu ciężarowi nie sprostał - nie można bowiem uznać „wyboru waluty” kredytu przez konsumenta za negocjacje, skoro sprowadza się to jedynie do zatwierdzenia jednej z kilku możliwości oferowanych przez bank, zaś sam sposób przeliczania kursów walut był ustalany jednostronnie przez bank.

Klauzula ryzyka kursowego.

Klauzula ryzyka kursowego (§ 1 ust. 1 zdanie trzecie umowy w zakresie wprowadzającym indeksację kredytu kursem CHF) określa główne świadczenie umowy kredytu, lecz nie została sformułowana w sposób jednoznaczny (art. 385¹ § 1 k.c.), ponieważ analiza treści umowy i okoliczności jej zawarcia nie pozwala na stwierdzenie, że kredytobiorca został należycie poinformowany o konsekwencjach ryzyka kursowego związanego z umową. Informacja ta powinna jednoznacznie wskazywać na to, że ryzyko kursowe jest nieograniczone i obejmować realne przykłady obrazujące charakter tego ryzyka i jego potencjalne skutki, w tym w szczególności historyczny wykres kursu CHF/PLN za

okres co najmniej kilkunastu lat i symulację wpływu wzrostu tego kursu o co najmniej kilkadziesiąt procent na wysokość rat kredytu i zadłużenia kredytobiorcy liczone w PLN. Tymczasem informacje udzielone przez bank tych wymogów nie spełniały. Wobec tego należało uznać, że klauzula ryzyka kursowego kształtuje prawa i obowiązki konsumenta sprzecznie z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (art. 385¹ § 1 k.c.), skoro pomimo niezyskania stosownych informacji konsument, który nie miał dochodów ani oszczędności w CHF, został obciążony nielimitowanym ryzykiem zmiany kursu tej waluty, przed którym nie był w stanie zabezpieczyć się w żaden sposób.

Umowa kredytu indeksowanego do waluty obcej nie może istnieć bez postanowienia przewidującego jej indeksację i wskazującego walutę tej indeksacji. A zatem nie ma w ogóle możliwości, aby „luka” powstała po tej klauzuli mogła zostać uzupełniona przepisem prawa krajowego. W rezultacie umowa kredytu po wyłączeniu z niej klauzuli ryzyka kursowego nie może dalej obowiązywać (w rozumieniu art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG), a zatem jest nieważna (art. 58 § 1 k.c.).

Klauzule przeliczeniowe.

Klauzule przeliczeniowe (§ 1 ust. 1 zdanie trzecie, § 7 ust. 2, § 10 ust. 6, § 17 ust. 1-4 umowy) nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny (art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c.), tj. prostym i zrozumiałym językiem (art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13/EWG), ponieważ ich treść nie pozwala na stwierdzenie, w jaki sposób bank ustala kurs CHF dla celu wykonania umowy kredytu, a także kształtują one prawa i obowiązki konsumenta sprzecznie z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (art. 385¹ § 1 k.c.). W oparciu o te postanowienia kredytobiorca został obciążony koniecznością pokrywania kosztów spreadu, pomimo że koszty te nie odpowiadały żadnej usłudze świadczonej przez bank na rzecz klienta, a w umowie brak jest jednoznacznej informacji o tym, że konsument ponosi takie koszty, jaka jest ich wysokość i z czego one wynikają. Ponadto klauzule przeliczeniowe dawały bankowi całkowitą swobodę w sposobie kształtowania wysokości kursu waluty obcej, ponieważ postanowienia umowy w żaden sposób nie precyzowały, w oparciu o jakie zasady kurs waluty obcej miał być ustalany przez bank, a zatem bank mógł ustalić ten kurs na dowolnym poziomie. W rezultacie bank w oparciu o klauzule przeliczeniowe uzyskał rzeczywistą możliwość dowolnego kształtowania wysokości świadczeń kredytobiorcy, co jest w oczywisty sposób sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interesy konsumenta.

Sąd dokonał oceny, czy postanowienia umowne są niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), według stanu z chwili zawarcia umowy.² Tym samym dla powyższej oceny nie miały żadnego znaczenia okoliczności takie jak sposób wykonywania umowy, wieloletnie wykonywanie umowy przez kredytobiorcę bez żadnych zastrzeżeń, faktyczny sposób ustalania wysokości kursów waluty obcej przez bank i ich relacja do innych kursów występujących na rynku, późniejsze zmiany regulaminu banku, późniejsze zmiany stanu prawnego (w szczególności wejście w życie ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw) czy kwestia ewentualnego zawarcia przez strony aneksu do umowy kredytu upoważniającego kredytobiorcę do spłaty rat kredytu bezpośrednio w walucie obcej. Dla oceny abuzywności klauzul przeliczeniowych nie miało znaczenia, że wybór kredytu powiązanego z kursem waluty obcej pozwalał kredytobiorcy na skorzystanie z niższego oprocentowania (LIBOR CHF).

Zgodnie z art. 385¹ § 1 k.c., niedozwolone postanowienia umowne nie wiążą konsumenta, zatem brak jest podstaw do modyfikacji tych postanowień lub uznania, że nie wiążą one konsumenta jedynie w pewnym zakresie ani uzupełnienia powstałej po tych postanowieniach „luki” jakkolwiek treścią, w tym w szczególności przepisami prawa krajowego. Odmienne zapatrywanie byłoby sprzeczne z brzmieniem oraz celem przepisów art. 385¹ § 1 k.c. i art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG.³ Przede wszystkim zaś uzupełnienie umowy przepisem prawa krajowego nie może mieć miejsca w sytuacji, w której usunięcie z umowy nieuczciwego warunku prowadzi do jej nieważności, która jest akceptowana przez konsumenta,⁴ zaś w niniejszej sprawie kredytobiorca nie zgodził się na obowiązywanie umowy z nieuczciwymi warunkami ani na uzupełnienie jej treści przepisem prawa krajowego, natomiast wyraził zgodę na stwierdzenie nieważności umowy, będąc świadomym wynikających z tego konsekwencji. Co więcej, przepisem krajowym służącym uzupełnieniu treści umowy nie mogłyby być art. 358 § 2 k.c. w brzmieniu obowiązującym od dnia 24.01.2009 r., ponieważ jest on przepisem prawa krajowego o charakterze ogólnym, który nie ma zastosowania konkretnie do umów

zawieranych pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem⁵, a ponadto ma on zastosowanie tylko „jeżeli przedmiotem zobowiązania jest suma pieniężna wyrażona w walucie obcej” (art. 358 § 1 k.c.), a zatem nie dotyczy on zobowiązań wynikających z umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej, w której świadczenia zostały oznaczone w walucie polskiej, natomiast w walucie obcej jest wyrażane tylko saldo zadłużenia.

Należy także wskazać, że sprzeczne z art. 385⁽¹⁾ § 1 k.c., stosowanym z uwzględnieniem art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG byłby zabieg określany jako „redukcja utrzymująca skuteczność” polegający na przyjęciu, że niedozwolonymi postanowieniami umownymi są tylko fragmenty postanowień zawartych w § 17 umowy, tj. „minus marża kupna” (§ 17 ust. 2), „plus marża sprzedaży” (§ 17 ust. 3), „skorygowane o marżę kupna sprzedaży (...) Banku S.A.” (§ 17 ust. 4), w efekcie czego postanowienia umowy odsyłałyby wyłącznie do tabeli kursów średnich NBP. Mianowicie wspomniane przepisy nie pozwalają na uznanie za niedozwolone postanowienie umowne tylko części postanowienia umownego, przez co jego usunięcie skutkuje zmianą treści postanowienia umowy.⁶ W szczególności należy podkreślić, że Trybunał Sprawiedliwości w wyroku dotyczącym umowy o tożsamej treści stwierdził, że „Jedynie gdyby element klauzuli indeksacyjnej rozpatrywanego w postępowaniu głównym kredytu hipotecznego dotyczący marży Banku (...) stanowił zobowiązanie umowne odrębne od innych postanowień umownych, które mogłyby być przedmiotem zindywidualizowanego badania jego nieuczciwego charakteru, sąd krajowy mógłby go usunąć”.⁷ Tymczasem fragmenty postanowień umownych określające marżę kupna/sprzedaży nie mogą stanowić zobowiązań umownych odrębnych od innych postanowień umownych. Mianowicie marża dodawana/odejmowana od kursu średniego NBP ze swojej istoty nie posiada samoistnego bytu – stanowi jeden z komponentów bankowego kursu waluty obcej. Wobec tego nie jest możliwe uznanie za niedozwolone postanowienie umowne „samej marży”, ponieważ stanowi ona tylko część postanowienia umownego, określającego kurs waluty stosowany przez bank. Wobec tego nie jest możliwe usunięcie z postanowień zawartych w § 17 umowy tylko odesłań do marży banku i pozostawienie kursu średniego NBP, ponieważ stanowiłoby to niedopuszczalną ingerencję w treść umowy. Dlatego też za niedozwolone postanowienia umowne uznane zostały wszystkie klauzule przeliczeniowe w całości, a nie tylko ich część odnosząca się do marży banku. Z podanych przyczyn Sąd nie podziela stanowiska, że „postanowienie umowne dotyczące marży banku w odniesieniu do ustalania kursu franka szwajcarskiego ma charakter samodzielny, co pozwala na eliminację jedynie elementu odnoszącego się do modyfikacji średniego kursu NBP marżą banku.”⁸

Klauzule przeliczeniowe określają świadczenia główne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., ponieważ nie tylko samo powiązanie kredytu z walutą obcą, ale również sposób dokonywania przeliczeń kursowych koniecznych do realizacji takiej umowy określają samą istotę umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej. Uznanie tych klauzul za niedozwolone postanowienia umowne skutkuje nieważnością całej umowy kredytu⁹ (art. 58 § 1 k.c.), ponieważ skoro określają one sposób wykonania umowy kredytu, to bez nich nie jest wiadomo, jak ta umowa ma być wykonywana, a zatem umowa ta po wyłączeniu z niej klauzul przeliczeniowych nie może dalej obowiązywać (w rozumieniu art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG).

Bezwzględna nieważność umowy.

Brak jest podstaw do uznania umowy kredytu za bezwzględnie nieważną. Zawieranie umów kredytu powiązanych z walutą obcą (indeksowanych i denominowanych) jest i było dopuszczalne w świetle art. 353¹ k.c. i art. 69 ustawy Prawo bankowe w brzmieniu obowiązującym w dacie zawarcia umowy. Treść umowy nie naruszała także zasady nominalizmu (art. 358 § 1 k.c. w brzmieniu obowiązującym do dnia 23.01.2009 r.), skoro kredytu udzielono w walucie polskiej, zaś CHF stanowił jedynie walutę indeksacji. Jak wyjaśniono wcześniej, postanowienia umowne obciążające kredytobiorcę nieograniczonym ryzykiem kursowym oraz dające bankowi całkowitą swobodę w kształtowaniu kursu waluty obcej stanowią niedozwolone postanowienia umowne (art. 385¹ § 1 k.c.), co wyłącza możliwość uznania ich za sprzeczne z zasadami współżycia społecznego (art. 58 § 2 k.c.) lub sprzeczne z naturą stosunku prawnego kredytu indeksowanego do waluty obcej (art. 353¹ k.c.).¹⁰

Świadczenie umowne.

Nieważność umowy kredytu *ex tunc* oznacza, że wszystkie świadczenia spełnione na jej podstawie stanowią świadczenia nienależne (*condictio sine causa*) podlegające zwrotowi na podstawie art. 405 k.c. w zw. z art. 410 § 1 k.c. Natomiast fakt, że kredytobiorcy przysługuje wobec banku analogiczne roszczenie sam z siebie nie może uzasadniać oddalenia powództwa banku o zapłatę na podstawie art. 411 pkt 2 lub 4 k.c.¹¹ Nie zachodzą także przesłanki do zastosowania art. 409 k.c. lub art. 5 k.c.

W niniejszej sprawie powód dochodził roszczeń wynikających z umowy kredytu. Na podstawie zarządzenia z dnia 3.02.2023 r. (k. 80) Sąd zwrócił się do pełnomocnika powoda pismem z dnia 4.08.2023 r. o wskazanie, powództwo obejmuje żądanie, którego podstawę faktyczną i prawną stanowi wyłącznie umowa zawarta przez strony, czy także roszczenie z tytułu zwrotu świadczenia nienależnego (bezpodstawnego wzbogacenia) wobec nieważności tej umowy (k. 84). W odpowiedzi na to wezwanie pełnomocnik powoda, reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika procesowego, w piśmie procesowym z dnia 30.08.2023 r. wskazał stanowczo, że „powództwo obejmuje żądanie, którego podstawą faktyczną i prawną stanowi wyłącznie umowa kredytu” (k. 99v). Wobec tak sformułowanego żądania powoda, którym Sąd był związany (art. 321 § 1 k.p.c.), nie było możliwe zasądzenie od strony pozwanej na rzecz powoda jakiegokolwiek kwoty tytułem zwrotu świadczenia nienależnego (bezpodstawnego wzbogacenia). Takie rozstrzygnięcie naruszałoby prawo do sądu i rzetelnego procesu (art. 45 Konstytucji RP) i to w stosunku do obu stron, ponieważ oznaczałoby, że Sąd przyznał powodowi uprawnienie, którego w ogóle nie żądała, a zarazem nałożył na pozwanego zobowiązanie, co do którego pozwany był przekonany, że nie jest przedmiotem niniejszego procesu.

Mając powyższe na uwadze, Sąd oddalił powództwo. Mianowicie, skoro umowa kredytu jest nieważna, to powodowi nie przysługuje w stosunku do pozwanych jakiegokolwiek roszczenie oparte na tej umowie.

Niezależnie jednak od powyższych uwag, powództwo nie zasługiwałoby na uwzględnienie nawet w razie przyjęcia, że umowa kredytu jest ważna. Mianowicie powodowi nie przysługuje i nie mogłoby przysługiwać wobec pozwanych jakiegokolwiek żądanie sformułowane w walucie CHF. Strony zawarły bowiem umowę kredytu w walucie PLN, a CHF stanowił jedynie walutę indeksacji. Żadne ze świadczeń stron nie zostało określone w walucie CHF, a z umowy wynikało, że kredyt zostanie wypłacony i będzie spłacany w PLN, natomiast w CHF było wyrażane tylko saldo zadłużenia kredytu. Skoro żadne postanowienie umowy kredytu nie nakładało na pozwanych obowiązku zapłaty należności w CHF, to powodowi nie mogło przysługiwać żadne roszczenie w tej walucie. Tym samym powództwo główne o zapłatę kwoty 72.534,52 CHF podlegałoby oddaleniu niezależnie od oceny, czy umowa kredytu jest ważna czy nie oraz czy zawiera niedozwolone postanowienia umowne.

Co więcej, zarówno powództwo główne, jak i ewentualne nie mogłyby zostać uwzględnione również w razie hipotetycznego przyjęcia, że umowa kredytu jest ważna. Należy bowiem mieć na uwadze, że od dnia 27.11.2015 r. obowiązuje przepis art. 75c ust. 1 Prawa bankowego, zgodnie z którym jeżeli kredytobiorca opóźnia się ze spłatą zobowiązania z tytułu udzielonego kredytu, bank wzywa go do dokonania spłaty, wyznaczając termin nie krótszy niż 14 dni roboczych. Tymczasem w niniejszej sprawie bank nie skierował powyższego wezwania do kredytobiorców, co oznacza, że oświadczenie banku o wypowiedzeniu umowy kredytu nie wywołało skutków prawnych.¹² Skoro zatem umowa kredytu nie została prawidłowo wypowiedziana przez powoda, to wierzytelność dochodzona przez powoda nie istnieje (ewentualnie nie jest wymagalna) i wobec tego powództwo powinno zostać oddalone.

W końcu, pierwsze powództwo ewentualne jest niezasadne także w razie hipotetycznego przyjęcia, że umowa kredytu jest ważna po usunięciu z niej niedozwolonych części postanowień dotyczących doliczania marży banku do kursów banku, wobec czego wszystkie przeliczenia kursowe powinny być dokonywane z wykorzystaniem kursu średniego NBP. W takim bowiem wypadku oznaczałoby to, że wszystkie raty kredytu spłacane przez pozwanych w latach 2005-2017 były przez nich spłacane w zawyżonych kwotach. Tym samym pozwani nie zalegali z jakimikolwiek płatnościami wobec banku w dacie wypowiedzenia umowy i tym również z tej przyczyny brak było podstaw do jej wypowiedzenia, a ponadto bank nie udowodnił, aby również w późniejszym terminie doszło do powstania zadłużenia po stronie pozwanych oraz by w związku z tym bank wypowiedział im umowę kredytu.

Świadczenie nienależne.

Nieważność umowy kredytu *ex tunc* oznacza, że wszystkie świadczenia spełnione na jej podstawie stanowią świadczenia nienależne (*condictio sine causa*) podlegające zwrotowi na podstawie art. 405 k.c. w zw. z art. 410 § 1 k.c. Natomiast fakt, że kredytobiorcy przysługuje wobec banku analogiczne roszczenie sam z siebie nie może uzasadniać oddalenia powództwa banku o zapłatę na podstawie art. 411 pkt 2 lub 4 k.c.¹³ Nie zachodzą także przesłanki do zastosowania art. 409 k.c. lub art. 5 k.c.

Powód wypłacił stronie pozwanej łącznie kwotę 476.599,98 zł tytułem uruchomienia kredytu, a zatem należność w tej wysokości należało zasądzić na rzecz powoda od strony pozwanej, tym samym uwzględniając drugie powództwo ewentualne.

Sposób zasądzenia świadczenia.

Powództwo zostało oddalone w części obejmującej żądanie zasądzenia świadczenia *in solidum*. Zgodnie z art. 369 k.c., solidarność zobowiązania musi wynikać z ustawy lub z czynności prawnej. Ze swojej istoty roszczenie o zwrot świadczenia nienależnego nie może wynikać z czynności prawnej, skoro przyczyną jego powstania jest właśnie brak tej czynności prawnej (tutaj: nieważność umowy). Brak jest także przepisu ustawy ustanawiającego solidarną odpowiedzialność pozwanych wobec powoda. Podstawy takiej nie stanowi w szczególności art. 370 k.c., który dotyczy „dotyczy zaciągnięcia zobowiązania dotyczącego wspólnego mienia”, a zatem nie obejmuje uzyskania świadczenia nienależnego, nawet jeżeli zostało ono uzyskane na skutek zawarcia nieważnej umowy kredytu hipotecznego, której celem miało być uzyskanie środków na zakup nieruchomości. Z podobnych przyczyn podstawą solidarnej odpowiedzialności nie jest art. 30 § 1 k.r.o., ponieważ uzyskanie świadczenia nienależnego spełnionego w wykonaniu nieważnej umowy nie mieści się w pojęciu „zaciągnięcia zobowiązania w sprawach wynikających z zaspokajania zwykłych potrzeb rodziny”. Słusznie zatem powód nie dochodził zwrotu świadczenia nienależnego od pozwanych jako dłużników solidarnych, niemniej jednak brak było podstaw do prawnych do uwzględnienia żądania *in solidum*. Instytucja ta ma bowiem zastosowanie, kiedy kilka podmiotów jest zobowiązanych do spełnienia świadczenia w całości, ale na różnych podstawach prawnych (przykładowo sprawca szkody i ubezpieczyciel odpowiedzialności cywilnoprawnej mają obowiązek naprawić szkodę w całości, a ich podstawy odpowiedzialności są różne). Tymczasem tego rodzaju obowiązek nie odnosi się do zwrotu świadczenia nienależnego, które zgodnie z ogólnymi zasadami powinno być zwrócone przez każdego ze wzbogaconych w częściach równych (art. 379 § 1 k.c.). Mając powyższe na uwadze, roszczenie powoda wobec pozwanych dzieliło się na dwie równe części wobec każdego z pozwanych. Zasądzenie kwoty dochodzonej pozwem, lecz w sposób inny niż wskazany przez powoda, nie stanowi naruszenia art. 321 § 1 k.p.c., a odmienna wykładnia tego przepisu jest uznawana w orzecznictwie za oczywiście błędną.¹⁴

Przedawnienie.

Jak wcześniej wskazano, umowa kredytu nie jest bezwzględnie nieważna z uwagi na jej sprzeczność z ustawą (art. 58 § 1 k.c.) ani z zasadami współżycia społecznego (art. 58 § 2 k.c.), a wobec tego bieg terminu przedawnienia roszczenia powoda nie rozpoczął się już w dniu spełnienia przez niego świadczenia wobec pozwanych (wypłaty kredytu), lecz w najwcześniejszym terminie, w którym dowiedział się on, że kredytobiorcy kwestionują zawarte w umowie kredytu postanowienia umowne i nie zgadzają się na ich stosowanie (art. 120 § 1 zdanie drugie k.c.). Nie sposób bowiem uznać, aby bank mógł podjąć czynności zmierzające do dochodzenia swojego roszczenia wobec kredytobiorcy we wcześniejszym terminie, skoro uprzednio nie wiedział, że postanowienia umowy kredytu są kwestionowane przez kredytobiorcę, który wywodzi swoje roszczenie restytucyjne z nieważności umowy. Z przeprowadzonych w sprawie dowodów wynika, że najwcześniejszą chwilą, z którą powód uzyskał powyższą wiedzę było doręczenie mu odpowiedzi na pozew, co miało miejsce w czerwcu 2021 r.

W konsekwencji, bieg terminu przedawnieniu rozpoczął się w czerwcu 2021 r. Termin przedawnienia roszczenia powoda, jako związanego z prowadzoną przez niego działalnością gospodarczą, wynosił 3 lata (art. 118 k.c.). Bieg terminu przedawnienia roszczenia powoda upływałby zatem z dniem 31.12.2024 r., aczkolwiek przed tą datą doszło do przerwania biegu terminu przedawnienia na skutek złożenia przez powoda pisma procesowego stanowiącego

modyfikację powództwa z dnia 9.10.2023 r. (art. 123 § 1 pkt 1 k.c.). W rezultacie, roszczenie powoda nie jest przedawnione.

Zarzut zatrzymania.

Zarzut zatrzymania podniesiony przez pozwanego okazał się zasadny.

Podniesienie tego zarzutu co do zasady było możliwe w oparciu o art. 496 k.c. w zw. z art. 497 k.c., ponieważ umowa kredytu jest umową wzajemną w rozumieniu art. 487 § 2 k.c.15, gdyż istota tej umowy sprowadza się do oddania przez bank środków pieniężnych do dyspozycji kredytobiorcy w zamian za świadczenie wzajemne w postaci zapłaty odsetek. Oba te świadczenia są zatem ekwiwalentne.

Zarzut zatrzymania został oparty na materialnoprawnym oświadczeniu o skorzystaniu z prawa zatrzymania, które zostało złożone przez pozwanych. Oświadczenie to dotarło do wiadomości banku (art. 61 § 1 k.c.). Oświadczenie o skorzystaniu z prawa zatrzymania nie wymaga zachowania szczególnej formy. Oświadczenie to było stanowcze i jednoznaczne oraz obejmowało roszczenie pozwanych wobec powoda o zwrot równowartości wpłat dokonanych z tytułu umowy kredytu. Fakt, że pozwanym na podstawie art. 405 k.c. w zw. z art. 410 § 1 k.c. przysługuje to roszczenie nie budził wątpliwości i wynikał z przeprowadzonych dowodów, w tym w szczególności z umowy kredytu i zaświadczeń banku wskazujących na terminy i wysokość spłacanych rat kredytu. Oświadczenie o skorzystaniu z prawa zatrzymania nie było złożone z zastrzeżeniem warunku w rozumieniu art. 89 k.c. (czym innym jest natomiast ewentualny zarzut zatrzymania). Przepisy art. 496 k.c. i art. 497 k.c. nie wymagają, aby roszczenie objęte prawem zatrzymania było wymagalne (inaczej niż w przypadku potrącenia – art. 498 § 1 k.c.), co jest logiczne, skoro zatrzymanie nie służy dochodzeniu ani realizacji roszczenia. Ponadto roszczenie pozwanych nie było przedawnione w chwili składania oświadczenia o skorzystaniu z prawa zatrzymania. Sąd nie dopatrył się także przyczyn uzasadniających uznanie skorzystania z prawa zatrzymania za nadużycie prawa podmiotowego (art. 5 k.c.), w tym w szczególności z tej przyczyny, że pozwani mogli złożyć dalej idące oświadczenie o potrąceniu – sam fakt, że pozwany mógłby złożyć oświadczenie o potrąceniu (po uprzednim wezwaniu do zapłaty) nie stanowi wystarczającego argumentu pozwalającego na uznanie oświadczenia o skorzystaniu z prawa zatrzymania za nadużycie prawa podmiotowego.

Podsumowując, oświadczenie o skorzystaniu z prawa zatrzymania okazało się skuteczne, podobnie jak oparty na nim zarzut zatrzymania. Zarzut ten nie był spóźniony, skoro żaden przepis proceduralny nie określa terminu na jego zgłoszenie (jak np. art. 203¹ § 2 k.p.c. co do zarzutu potrącenia). Złożenie zarzutu zatrzymania w sposób ewentualny jest dopuszczalne, podobnie jak zgłoszenie ewentualnego zarzutu potrącenia.

Skuteczne podniesienie przez pozwanego zarzutu zatrzymania skutkowało zawarciem w wyroku zastrzeżenia, że spełnienie świadczenia przez pozwanego powinno nastąpić za jednoczesnym zaoferowaniem przez stronę powodową pozwanemu kwoty stanowiącej równowartość spłaconych rat kredytu i opłat bankowych albo zabezpieczeniem roszczenia pozwanego o zapłatę tej kwoty. Zarzut zatrzymania mógł jednak objąć tylko należność główną przysługującą pozwanym bez odsetek ustawowych za opóźnienie. Mianowicie art. 496 k.c. dotyczy tylko „zwrotu otrzymanego świadczenia”, a nie innych świadczeń przysługujących wierzycielowi, w tym także nie dotyczy odsetek ustawowych za opóźnienie od tego świadczenia. Niezależnie od tego, pozwani nie wykazali, aby ich roszczenie wobec powoda było wymagalne, ponieważ nie przedstawili wezwania do zapłaty skierowanego do banku ani dowodu doręczenia tego wezwania.

Odsetki.

Roszczenie o zwrot świadczenia nienależnego stanowi roszczenie bezterminowe, a zatem staje się wymagalne po wezwaniu do zapłaty (art. 455 k.c.). Wezwanie to nastąpiło z chwilą doręczenia pełnomocnikowi pozwanych odpisu pisma procesowego z dnia 9.10.2023 r. w dniu 23.10.2023 r., co oznacza, że strona pozwana powinna była spełnić świadczenie dochodzone pozwem w terminie 14 dni od tej daty, a zatem popadła w opóźnienie z dniem 7.11.2023 r. i od tej daty na podstawie art. 481 § 1 i 2 k.c. powodowi byłyby należne odsetki ustawowe za opóźnienie.

Niemniej jednak skuteczne skorzystanie przez pozwanego z prawa zatrzymania wzajemnego świadczenia pieniężnego wyłączyło opóźnienie w spełnieniu tego świadczenia, co wykluczyło dochodzenie przez stronę powodową odsetek za okres późniejszy. Należy zauważyć, że „skorzystanie z prawa zatrzymania ma charakter konstytutywny i ze względu na brak regulacji szczególnej nie wywołuje skutku ex tunc, a jedynie skutki na przyszłość. Oznacza to, że podniesienie zarzutu zatrzymania nie anuluje stanu opóźnienia, który powstał przed złożeniem oświadczenia woli o skorzystaniu z tego prawa. Za ten okres (do chwili podniesienia zarzutu zatrzymania) odsetki za opóźnienie są należne.”¹⁶

Mając na uwadze, że jeszcze przed upływem terminu spełnienia świadczenia przez pozwanych, czyli z końcem dnia 6.11.2023 r., jeszcze w tym dniu powodowi zostało doręczone oświadczenie pozwanych o skorzystaniu z prawa zatrzymania, opóźnienie w spełnieniu świadczenia przez pozwanych w ogóle nie nastąpiło, co skutkowało oddaleniem powództwa odsetkowego w całości.

Koszty procesu.

Stosownie do wyniku postępowania, pozwani zostali na podstawie art. 100 k.p.c. obciążony całymi kosztami procesu obejmującymi kwoty:

- 15.621 zł tytułem równowartości opłaty od pozwu i opłat uzupełniających,
- 30 zł tytułem równowartości opłaty od rozszerzenia powództwa,
- 68 zł tytułem równowartości opłaty skarbowej od pełnomocnictwa,
- 10.800 zł tytułem kosztów zastępstwa prawnego w stawce wynikającej z § 2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie.

Zgodnie z art. 105 § 1 k.p.c., koszty procesu zostały zasądzone od pozwanych w częściach równych, czyli po 13.244,50 zł.

Zdaniem Sądu brak jest podstaw do odstąpienia od obciążenia strony pozwanej kosztami procesu na podstawie art. 102 k.p.c. Jest faktem, że konieczność rozliczenia świadczeń spełnionych w wykonaniu nieważnej umowy kredytu wynika z zawarcia w umowie kredytu niedozwolonych postanowień umownych przez bank, jednak niniejszy proces w części obejmującej zwrot równowartości kapitału kredytu został wywołany przez postawę strony pozwanej, którzy nie spełnili świadczenia należnego powodowi. Zdaniem Sądu okoliczności uzasadniającej zastosowanie art. 102 k.p.c. nie może stanowić przebieg innego procesu, w tym również okoliczność, że w procesie wytoczonym przez kredytobiorców bank miał zaniechać podniesienia zarzutu potrącenia, zwłaszcza że kredytobiorcy również nie podnieśli tego zarzutu w niniejszej sprawie. Nie zachodzą także podstawy do zastosowania art. 101 k.p.c., choć bowiem pozwani stwierdzili, że nie kwestionują zasadności roszczenia powoda, to jednak nie uznali żądania pozwu i wnieśli o oddalenie powództwa w całości, w tym także w zakresie żądań ewentualnych.

Koszty sądowe.

W związku ze zgłoszeniem przez powoda kolejnych żądań ewentualnych, ostateczna wartość przedmiotu sporu wyniosła 476.600 zł, a zatem opłata stosunkowa od pozwu wynosiła 5% tej kwoty (art. 13 ust. 2 u.k.s.c), czyli 23.830 zł. Tymczasem powód uiścił łącznie kwotę 15.621 zł tytułem równowartości opłaty od pozwu i opłat uzupełniających. To zaś oznaczało, że brakującą częścią opłaty od pozwu w kwocie 8.209 zł należało obciążyć po połowie pozwanych, którzy przegrali sprawę, na podstawie art. 113 ust. 1 u.k.s.c. w zw. z art. 100 k.p.c. w zw. z art. 105 § 1 k.p.c

1 vide wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 9.02.2012 r., V ACa 96/12,

2 por. uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20.06.2018 r., III CZP 29/17,

3 por.:

- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 3.10.2019 r., C-290/18, D.,
- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 29.04.2021 r., C-19/20, Bank (...),
- 4 por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 8.09.2022 r., C-80/21 – C-82/21, (...), pkt 78,
- 5 por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 8.09.2022 r., C-80/21 - C-82/21, (...), pkt 76,
- 6 por.:
- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 26.03.2019 r., C#70/17 i C#179/17, (...), pkt 64,
- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 29.04.2021 r., C-19/20, Bank (...), pkt 70,
- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 8.09.2022 r., C-80/21 – C-82/21, (...), pkt 62,64,
- 7 por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 29.04.2021 r., C-19/20, Bank (...), pkt 71,
- 8 por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1.06.2022 r., II CSKP 364/22,
- 9 por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11.12.2019 r., V CSK 382/18,
- 10 por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28.04.2022 r., III CZP 40/22,
- 11 por.:
- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16.02.2021 r., III CZP 11/20,
- uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z mocą zasady prawnej z dnia 7.05.2021 r., III CZP 6/21,
- 12 por.:
- wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 13.02.2020 r., I ACa 222/19,
- wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 8.05.2019 r., I ACa 833/18,
- 13 por.:
- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16.02.2021 r., III CZP 11/20,
- uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z mocą zasady prawnej z dnia 7.05.2021 r., III CZP 6/21,
- 14 por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23.11.2018 r., II CNP 54/17,
- 15 por.:
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7.04.2011 r., IV CSK 422/10,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7.03.2014 r., IV CSK 440/13,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7.03.2017 r., II CSK 281/16,
- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16.02.2021 r., III CZP 11/20,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3.02.2022 r., II CSKP 459/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17.03.2022 r., II CSKP 474/22,

- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1.02.2023 r., I CSK 6309/22,
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12.04.2023 r., I CSK 5111/22,
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12.04.2023 r., I CSK 5424/22,
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12.04.2023 r., I CSK 5447/22,
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20.07.2023 r., I CSK 5939/22,
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27.07.2023 r., I CSK 6145/22,
- 16 por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31.05.2022 r., II CSKP 34/22.